

Dokuz Eylül Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Dergisi

2013/1, Sayı 37, ss. 189-220.

ATEGEH HAN TÜRBEŚİ'NİN KAYIP YAZILARI VE BABÜRLÜ MİMARİSİNDEKİ ETEK DEKORASYONLARI ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Seyfullah PALALI*

ÖZET

Babürlülerde hanedan üyeleri ile hanedana yakın bey ve hanlar yaptırdıkları eserlerle mimarînin gelişmesinde belirleyici bir rol oynamışlardır. Ategeh Han Türbesi de hanedan çevresince inşa ettirilmiş yapılardan biridir. Türbe, birbirinden farklı, gelişmiş bezeme tekniklerinin kullanıldığı zengin süsleme programıyla Babürlü mimarî dekorasyonunda çığır açmıştır. Öte yandan eski bir kaynaktaki kayıtlar, türbenin bugüne kadar bilinmeyen bir özelliğini ortaya koymakta ve onun yenilikçi karakterini perçinlemektedir. Bu eski kayıtlar ile, iç mekân duvarlarının alt kısımlarındaki inşâi anomali ve bezemesiz görünüş, anılan türbeyle ilişkili olduğu kadar Babürlü etek dekorasyonları hakkında da bir takım yeni fikirlerin ileri sürülmesine imkân tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ategeh Han Türbesi, Yazı, Babürlü Mimarîsi, Etek Dekorasyonu.

THE LOST EPIGRAPHS OF ATGAH KHAN'S TOMB AND SOME THOUGHTS ON DADO DECORATIONS IN MUGHAL ARCHITECTURE

ABSTRACT

In the Mughal period, members of dynasty and some begs and khans near the dynastic circles, have played a decisive role in the development of architecture. Ategeh Han's Tomb is one of the buildings was built by the dynastic relative. The tomb's rich decorative program with many advanced techniques, has broken new ground in Mughal architectural decoration. On the other hand, some records in an old source disclose hitherto unknown feature of the tomb, and demonstrate its innovative character. The old records and, constructional anomaly and lack of ornamentation in the lower part of interior walls, allow asserting some new ideas about the Mughal dado decorations as well as the tomb.

Keywords: Atgah Khan's Tomb, Epigraph, Mughal Architecture, Dado Decoration.

---

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Sanatları Tarihi Anabilim Dalı.

Giriş

Babür'ün 1526'da Delhi ve Agra'yı almasıyla birlikte Hind coğrafyasında yeni bir dönem başlamıştı. Siyasetten sanata pek çok değişimin ortaya çıktığı bu süreç, Timurluların son vârisi Babür'ün heyecan dolu fikirleri doğrultusunda şekillenmiştir. O sadece bir asker ve idareci değil, şüirden mimarîye bütün Türkistan geleneklerini hazmetmiş bir kişiliğe sahipti. Babür, Hind ülkesindeki ilk aylarından itibaren siyasî yapılanmanın yanı sıra, hizmetindeki beyleriyle birlikte hızla imar faaliyetlerine girişmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, aldığı şehirleri nizamsız ve intizamsız yerler olarak görmesi¹ ve mimarîde yerel tarzı pek beğenmemesidir.²

Beş yıldan az süren Hind padişahlığı döneminde Babür'ün ve beylerinin pek çok mimarî eser yaptırdığını ve çarklar kurup sular akıtarak havuzlu bahçeler tesis ettirdiğini onun kendi kayıtlarından öğreniyoruz. Babür döneminden kalma pek az yapıyı biliyorsak da Hind-İslâm mimarîsindeki yeni üslûbun (Babürlü) doğuşunu, onun girişimlerine bağlamak mümkündür. Nitekim Babür'ün, binâ inşâsına ve çevre düzenlemelerine ilişkin hâtıratında sunduğu detaylı betimlemeler,³ bu alandaki yeni tutumun bizzat kendisi ve beylerince finanse edildiğini ve yönetildiğini açıkça gösterecek niteliktedir. Diğer taraftan, Horasan ve Maverâünnehir'den Sind yoluyla Hind'e ulaşan, mimarî formülasyon ve tasarım geleneklerinden bezeme usullerine kadar pek çok yeniliğin, yerel teknik ve imkânlarla kaynaşmasından doğan bu yeni tarzın günümüze ulaşan ilk temsilcileri, yine hanedan üyeleri ve çevrelerince yaptırılmış eserlerdir. Hümayun dönemi (1530-40 ve 1555-56) ve Ekber döneminin (1556-1605) başlarına tarihlenen bu yapılarda, eski Timurlu coğrafyasındaki yapı silüetlerine ve zengin mimarî dekorasyon programlarına güçlü bir vurgu hissettiren dikkat çekici bir değişim gözlenir. Özellikle erken dönemde bu değişim, Timurlu modellerinin yeniden canlandırıldığı⁴ bir öykünme biçimindedir. Ancak, ortaya çıkan pek çok istilâ ve isyan gibi travmatik hadiseler, aşırı yağışlı ve nemli iklim, yoksulluk ve bakımsızlık gibi olumsuz koşullar, tarihi eserlerin çok zarar görmesine neden olmuştur. Özellikle erken döneme ait yapılar, mimarî formlarını koruyabilmiş olsalar bile, yenilikçi karaktere sahip zengin süslemelerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Bu durum, yapıları yeterince tanımayı ve onların mimarî ve tezyinî gelişim süreçlerini

¹ Babur, *Baburnâme: Babur'ın Hâtıratı*, (haz, Reşit Rahmeti Arat), Kültür Bakanlığı Yay., (Birinci baskı, 1970), Ankara, 2000, s. 467, 481.

² Babur, a.g.e., s. 483, 551.

³ Babur, a.g.e., s. 469, 480-483, 555.

⁴ George Michell, *Mughal Style: The Art and Architecture of Islamic India*, India Book House, Mumbai, 2007, s. 23.

anlamayı güçleştirmektedir. Ancak daha spesifik ve detaylı çalışmalar bu belirsizliğin giderilmesi hususunda önemli katkı sağlayacaktır.

Bu bağlamda Ategeh Han Türbesi, hem mimarî tasarımı hem de süslemeleriyle Babürlü üslûbunun teşekkül ettiği erken tarihli sıra dışı örneklerden biridir. Ne var ki türbe, süslemelerinin yarısından fazlasını kaybetmiş durumdadır. Kakma işçiliğine dayalı zengin dış cephe dekorasyonu büyük ölçüde korunmuşsa da, iç mekân bezemelerinden geriye sadece birkaç bakıyye kalmıştır.

Çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden, türbenin kayıp yazılarına ve etek dekorasyonlarıyla ilgili hususlara geçmeden önce, konunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından Ategeh Han'ı ve türbesini kısaca tanıtmak yerinde olacaktır.⁵

I. Ategeh Han ve Türbesi

Mîr Yâr Muhammed Gaznevî'nin oğlu olan Ategeh Han'ın asıl adı Şemsüddin Muhammed'dir. Hind ülkesinden bütünüyle çekilişle sonuçlanacak Kanevç⁶ bozgununda (17 Mayıs 1540), nehri bir filin sırtında geçerek kurtulan Padişah Hümayun'u elinden tutup karaya çeken Şemsüddin Muhammed (Ategeh Han), bu hadisenin ardından ödüllendirilerek Mirza Kâmuran'ın hizmetinden Hümayun'un hizmetine alınmış, hattâ Şemsüddin'in eşi de, Sind bölgesinde bulundukları sırada doğan Ekber'e sütanne tayin edilmişti.⁷ Annelik hizmetine atanan kadına, “انگه” (Anegeh-Angeh), deniliyordu. Nitekim o, *Cici Anegeh* (جيجي انگه) [Cici Anne] adıyla meşhur olmuştur. Tesis edilen akrabalık sebebiyle böyle bir vazifeye atanan kadının çocuklarına *sütkardeş* anlamına gelen “ڪوڪلتاش” (Kökeltaş-Kökeldaş), kocasına ise *babalık* anlamında “انگه” (Ategeh-Atgeh) deniliyordu.⁸ Şemsüddin Muhammed, çocuk yaşta tahta çıkan Ekber

⁵ Ategeh Han Türbesi'nin mimarî özellikleri, çalışmamıza konu teşkil eden kayıp yazıları dışındaki zengin yazıları, kitâbeleri ve bunlarla ilgili hususlar ile türbenin diğer bezemeleri ve lâhidleri hakkında geniş bilgi için bkz. Seyfullah Palalı, *Delhi'deki Babürlü Türbeleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dan. Prof. Dr. Hakkı Önkol, DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2012, s. 144-157.

⁶ Kuzey Hindistan'da, Leknev yakınlarındadır.

⁷ Nawwâb Samsâmuddaula Shah Nawwaz Khan and Abdul Hayy, *The Maathir-ul-Umara, I-II* (H.Beveridge'in İngilizce tercümesi), (Birinci baskı, 1941-1952), The Asiatic Society, Kolkata, 2003, c. II, s. 156-157.

⁸ Mahomed Kasim Ferishta, *History of the Rise of the Mahomedan Power in India (Tarikh-i Ferishta)*, (John Briggs'in İngilizce tercümesi), c. II, (Birinci baskı, 1829), Munshiram Manoharlal Pub., New Delhi, 1981, ss. 129-130; S.N. Khan and A. Hayy, *a.g.e.*, c. II, s. 157.

döneminde hızla yükselerek Hân-ı Âzam ünvanı almış ve vezîr tayin edilmişse⁹ de daha çok Ategeh Han ismiyle şöhret bulmuştur.

Ategeh Han, Ekber'in diğer analığı Mâhim Anegeh'in oğlu Edhem Han'ın adamlarınca 16 Mayıs 1562 tarihinde Agra'daki sarayda öldürülmüştür.¹⁰ Ategeh'in cenazesi Delhi'ye getirilerek defnedilmiş ve oğlu Mirza Aziz Kökeltaş tarafından bugünkü türbesi yaptırılmıştır.¹¹ Padişah Ekber döneminde ve onun sütkardeşi olarak Mirza Aziz'in yaptırdığı bu türbe, diğer hanedan yapıları yanında çok daha mütevazı boyutlardadır. Buna karşın türbe, süslemeleri bakımından klasik dönemin hazırlayıcıları arasında sayılması gereken önemli bir yapıdır.

Türbe, kitâbelerini muhafaza edebilen sayılı yapılardan biridir. Girişin üzerindeki, usta adının da yer aldığı Arapça inşâ kitâbesi, daha çok Farsça olan bu tarz kitâbeler arasında yine az sayıdaki örneklerdendir.

İnşâ Kitâbesi: (R. 1)

تمت هذه العمارة الشريفة في سنة اربع وسبعين وتسعمائة باهتمام استاد خدا قلى.

Tercümesi:

Bu şerefli imaret, 974 senesinde, Üstad Hüdâ Kulı'nın denetiminde tamamlanmıştır.

Sanatçı Kitâbeleri: (R. 2)

Dört taçkapiyu kuşatan âyet frizlerinin sonlarında, farklı ünvanlarla birlikte aynı ismin geçtiği Arapça yazılmış sanatçı kitâbeleri yer alır. Burada onlardan ikisine işaret etmekle yetineceğiz.

⁹ S.N. Khan and A. Hayy, *a.g.e.*, c. II, s. 159.

¹⁰ Muhammad Arif Qandhari, *Tarih-i Akbari*, (Giriş ve notlarla İngilizceye çev. Tasneem Ahmad), Pragati Pub., Delhi, 1993, s. 100; S.N. Khan and A. Hayy, *a.g.e.*, c. II, s. 159. Ferište Tarihi'nde, Ategeh Han'ı, bizzat Edhem Han'ın öldürdüğü kaydedilir. Bkz. Ferishta, *a.g.e.*, c. II, s. 129.

¹¹ Seyyid Ahmed Han, *Âsâr-ı Sanâid*, Matba'-i Sultânî, Kale-i Muallâ, H.1270/M.1854, Üçüncü Bâb-Fihrist, s. 6 ve Üçüncü Bâb-İmareter, s. 57; Carr Stephen. *The Archaeology of Monumental Remains of Delhi*, (Birinci baskı, 1876), Aryan Books, New Delhi, 2002, s. 66; Thomas William Beale, *An Oriental Biographical Dictionary*, (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskı, haz. H.G. Keene), W.H. Allen & Co. London, 1894, s. 88.

Kuzey ve doğu taçkapılarındaki frizlerin sonlarında yer alan yatay dikdörtgen çerçeve içinde “وكتبها الغريب باقي محمد البخاري” (ve onları da el-Garîb Bâkî Muhammed el-Buhârî yazdı.) şeklinde aynı metni ihtiva eden iki kitâbe yer alır. Bir diğerinde ise sene kaydı (sene 974) bulunur.

Kitâbelerine göre türbe H. 974 (1566-67) yılında tamamen bitirilmiştir. Ategeh Han 1562'de öldüğünden türbenin inşası 4-5 yıl sürmüş görünmektedir. Üstad Hüdâ Kulî, şantiyenin bütün işlerinden sorumlu mimardır. Yazıların sanatkârı Bakî Muhammed'in Buharalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu aynı zamanda Hindistan'a gelen ustalar arasında taş işçiliğinde hünerli olanların bulunduğunu göstermektedir.

Nizamüddin Evliyâ Dergâhı'na ait avlunun hemen doğusunda yer alan Ategeh Han Türbe'si, bugün bölgenin karmaşık yapılaşması arasında kalmıştır. Yaklaşık iki metre yüksekliğindeki duvarlarla çevrili ve kare planlı bir avlunun ortasında yer alan türbeye, bir meskenin içinden geçilmek sûretiyle ulaşılır. Güneybatı köşesinde, sonraki döneme ait önü açık sütunlu salon ve hücreden müteşekkil bir yapı bulunan avlunun zemini, kırmızı taş üzerine beyaz mermerin kakıldığı geometrik desenli bir kaplama arz eder (R. 3-4).

Türbe, içte ve dışta kare plan gösteren gövdenin, iç kubbe ve yüksek silindirik kasnağa oturan dış kubbeyle örtülmesinden müteşekkildir (§. 1). Zengin bir taş ve mermer dekorasyon arz eden dış gövde, 9.02 x 9.02 m. ölçülerinde olup her bir cephesi, yaklaşık 3.17 m. eninde, 72 cm. derinliğinde ve kilit taşına kadar 4.76 m. yüksekliğindeki basık sivri kemerli nişe sahip birer taçkapıyla teşkilâtlandırılmıştır. Bunlar, cephelerden yüksek tutulduğu gibi 18 cm. dışa taşırılarak vurgulanmışlardır. Güney yönündeki taçkapının açıklığı giriş fonksiyonuna sahipken diğer üçünün açıklıkları ajur işçiliği gösteren kırmızı taş panellerle kapatılmıştır (R. 3).

Taçkapı nişlerinin üst yüzeyleri, mermer bordürlerle süslenen kırmızı taşlarla kaplanmış, etekleriyse kırmızı taş bordürlerin hareketlendirdiği beyaz mermer panolarla tezyin edilmiştir. Girişin ve ajurlu açıklıkların üzerinde, beyaz mermerden yapılmış yazı panoları yer alır ki bunlardan biri inşâ kitâbesidir. Bunların üzerindeki ajurlu pencerelerin kemer köşelikleri, ak mermere mavi renkli çini parçacıklarının kakıldığı geometrik düzenli süsleme gösterir. Taçkapıların dış yüzeyleri bütünüyle ak mermerle kaplanmıştır. Bunların etekleri, yazı panosunun taçlandığı birer mihrab motifliyle bezenmiş, üst kısımları ise bütün taçkapı yüzünü dolaşan, sanatçı imzalarının da yer aldığı ayet frizleriyle taçlandırılmıştır (R. 5). Taçkapı kemerlerinin köşelikleri de sırlı kakma işçiliği sunar. Bu köşeliklere, mavi sırlı kakmalar hâlindeki çarkıfelek motifliyle gizlenmiş, makûlî hatla üçlü “على” (Alî) ismini hâvî birer altıgen mermer kabara

yerleştirilmiştir. Bu zarif süslemelerinin önemli bir bölümü bugün dökülmüş vaziyettedir.

Taçkapıların iki yanındaki cephe yüzlerine de büyük ihtimam gösterilmiştir. Zeminden 1.75 m. yükseklikteki yatay bir bordürle nihayetlenen duvar etekleri, kırmızı taş zemine, beyaz, siyah ve gri renkli taş-mermer kakmalı panolarla süslenmiştir (R. 6). Ancak kakmaların önemli bir kısmı dökülmüştür (R. 7). Bu etek süslemelerinin üzerindeki yüzeyler, mermerden yapılmış kemerli birer sağır pencere ve üzerindeki dikdörtgen panolarla hareketlendirilmiştir. Gerek panoların içi gerekse sağır pencerelerin köşelikleri, sırlı malzemenin kullanıldığı geometrik düzenli kakmalarla bezenmiştir. Kalan yüzeyler ise kırmızı taşlarla kaplanmıştır. Bu kaplamalar, taçkapı nişlerindeki gibi, çiçek motiflerinin bulunduğu geometrik düzenli zarif oyma ve kabartmalar arz eder. Malzemesi bir çeşit kum taşı olduğundan bu bezemeler de çok yıpranmıştır. Panoların üzerinde yer alan zarif işlemeli ikişer/mermer çörten, ak mermer ve kırmızı taşların teşkil ettiği palmetli bir kalkan duvarla çevrilen kasnak bölgesindeki yağmur sularını tahliye eder. Hem taçkapıların hem de gövdenin köşelerinde yer alan zarif mermer sütünceler, bu muhteşem cephe dekorasyonu tamamlar. Fakat, bunların vaktiyle nârin alemler şeklinde kalkan duvarları aştığı bakıyyelerden anlaşılmaktadır.

Türbe, yaklaşık 2 m. irtifadaki dairevî kasnağın taşıdığı miğfer formulu dış kubbeyle son bulur. Kubbe ve kasnağının mimarî tasarımı, yapıya Türkistanlı bir görünüş veren en önemli unsurlardandır. Kasnak, altı köşeli yıldız ve altigen gibi geometrik şekiller sunan ak mermer kakmaların süslediği kırmızı taşlarla kaplanmıştır. Kasnaktan hafif taşan kubbeyle, mukarnas benzeri bingilerle geçilmiştir. Yüzeyi ak mermerle kaplanan bu kubbe, lotus çiçeğiyle sonlanmayan az sayıdaki örnekten biridir (R. 8).

Kakmaları ciddi bir şekilde zarar görmüşse de, yazıları ve diğer taş dekorasyonu ile türbenin zengin cephe süslemeleri, Hümayun dönemine ait Kale-i Köhne'deki camiin (1530-1540) muhteşem taş dekorasyonunu hatırlatır ve bölgede söz konusu zenginliği yansıtacak bu camiden daha erken tarihli örnek yoktur. Diğer taraftan türbenin iç mekân süslemesi, mevcut durumuyla hayâl kırıklığı yaşatmaktadır (R. 9). Yapının içine, güney taçkapıdaki 1.52 x 2.20 m. ölçülerindeki girişle ulaşılır. Salon, 5.75 x 5.75 m. ölçülerinde kare plan sunar. Bir özelliği olmayan iki ahşap kanatla örtülü giriş ile ajurlu açıklıkların üzerinde, yine ajurlu olmak üzere birer pencere yer alır. Bu dört açıklığın iki yanındaki masif duvar yüzleri birer küçük nişle hareketlendirilmiş, zeminden 2.67 m. yükseklikteki itibarî kat silmesiyle (konkav silmeli bir korniş) salt kare plan sonlandırılarak sekizgen düzenlemenin hissettirildiği sekiz kemerli üst strüktüre geçilmiştir. Bu kemerlerden ana yönlerdeki pencereleri, tâlî yönlerdeki trompları kuşatır (R. 10). Zeminden kilit taşına kadarki yüksekliği 7.20 m. olan basık bir iç kubbeyle de salon örtülmüştür (R. 11). Salonun zemini çeşitli

büyükölükteki kesme taş ve mermerlerle kaplıdır (R. 9). Giriş ve ajurlu açıklıkların zemini, geometrik desenli kaplamalara sahiptir. Ortadaki, yoğun bezemeli üç lâhiden başka basit işlemeli bir bebek lâhdi ile küçük bir alanı çevreleyen korkuluk yer alır.

Moloz ve kaba yonu taşlardan örölmüş olan salon duvarlarının bugün sadece etekleri sıvalı vaziyettedir. Kubbe içi de dâhil olmak üzere, duvarların üst kısımlarının başlangıçta tamamen sıvalı ve stüko bezemeli olduğu birkaç küçük parça hâlindeki bakıyyeden anlaşılmaktadır. Bunları, küçük nişlerin içleri ile etrafındaki stilize motifli zarif alçı bezemeler, kornişin altındaki yazı frizi, sekizgen üst strüktürün yüzeyleri ile kubbe içindeki bezeme kalıntıları olarak gruplandırabiliriz. Özellikle üst kısımlardaki bakıyyelerde, deformasyonun dışında isten kaynaklanan kararma görölmektedir. Fakat kubbe içindeki, rûmilerin yanı sıra hataî, pençberg ve kıvrık dallarla bezenmiş ve yeşil, çivit mavi ve domates kırmızısıyla hareketlendirilmiş zarif malakârî bakıyye, göz alıcı eski ihtişamın iç mekândaki son örneklerindendir (R. 11). Küçük nişlerin alt seviyesinden itibaren kubbe içine kadar bütün yüzeylerin, ilk yapıda çok detaylı bir stüko dekorasyon arz ettiğı anlaşılmaktadır. Bu bezemeler, motif ve işçilik karakteri bakımından Delhi Sultanlıklarında görölenlerden ziyâde Sind'in ötesindeki eski Timurlu coğrafyasında görölen örnekleri hatırlatmaktadır.

II. Türbenin Kayıp Yazıları

Yukarıda kısaca tasvir etmeye çalıştığımız dış cephe dekorasyonu ve salonun etek seviyesi üzerindeki stüko kalıntıları, türbenin hem içinin hem de dışının bütünüyle bezendiğı muhteşem bir süsleme programına işaret eder. Buna karşın duvar eteklerinin boş vaziyette olması çok şaşırtıcıdır. Ayrıca bu kısımda, pek de alışık olunmayan bir düzenleme bulunmaktadır. Duvar etekleri, zeminden yaklaşık 10 cm. yükseklikten başlayarak 135 cm. yükseklikteki, konsollarla desteklenen taş hatıla kadar, 16 cm. daraltılmak sûretiyle geri çekilmiştir (R. 9). Hatıllar ile giriş ve ajurlu açıklıkların taş söveleri, üst kısımların dökölen sıvaları dikkate alındığında duvarlarla aynı yüzeydedir (R. 12). Başlangıçtaki hâliyle muhteşem iç mekân süslemeleri yanında, hatılları destekleyen taş konsolların çok basit ve düzensiz kesilmiş olması, sözünü ettiğimiz anomaliyi daha da belirginleştirmiştir. Şunu ifade etmeliyiz ki, türbeyle ilgili epey eski bir kayıt olmasaydı, önceki araştırmacıların dikkatini çekmeyen bu garip uygulamayı açıklamamız çok da mümkün olmayacaktı. Bina tarihine ışık tutan eski kayıtların sayısı sınırlı da olsa sunduğı bilgiler önemli boşlukları doldurmaktadır. Babürlüer döneminde kaleme alınmış *Seyru'l-Menâzil* adlı eski bir kaynaktaki bazı kayıtlar da, türbenin, yukarıda betimlemeye çalıştığımız süsleme programındaki çok önemli bir eksikliği ve inşâî düzenlemedeki bir takım sıra dışı uygulamaları açıklayacak mahiyettedir.

Seyru'l-Menâzil, Delhi'deki mimarî eserlerle ilgili malûmat ihtiva eden kaynakların en eskilerinden biridir. Mirza Sengîn Beg'e atfedilen Farsça bir yazma olan bu eser, Babürlülerin son döneminde (1820'ler) hazırlanmıştır. Mirza Sengîn Beg, Delhi'nin eski şehirlerindeki önemli bazı binalar ile bunların çevresindeki pek çok lâhid ve şâhidede yer alan kitâbe, âyet ve kelâm-ı kibar türünden yazıları kaydetmiştir. Eserde, yapıların bulundukları alanla ilgili sınırlı topografik mâlûmat mevcutsa da mimarî deskripsiyona hemen hiç yer verilmemiştir. Bu yazma, Farsça metnin yanı sıra Urduca tercümesiyle birlikte, uzun süre önce yayımlanmıştır.¹² Ancak, türbeye ilişkin bir takım çok önemli kayıtlar, nâdir bulunan ve pek de iyi tanınmayan bu eserin sayfaları arasında kalmıştır.

Sengîn Beg, dış cephe yazıları ile salondaki lâhid yazılarını birkaç eksik ve hatayla kaydetmiştir. Muhtemelen daha o dönemde dökülmüş olup bugünkü gibi birkaç bakıyyeden ibaret olduğundan, iç mekândaki âyet frizinden ise hiç söz etmemiştir. Diğer taraftan Sengîn Beg, türbenin salonuna ilişkin, bugüne kadar bilinmeyen bir başka yazıyı kaydetmiştir. Onun bu kayıtlarına¹³ tercümeleriyle birlikte aşağıda yer verilmiştir.

اندرون گنبد بر دیوار بر چهار طرف بر سنگ مرمر از لاجورد کنده :

Tercümesi:

Künbedin içinde, her dört duvarın bünyesindeki mermer taşına lâcivertten (lâcivert taşı-lazuli) kakılmıştır:

Mirza Sengîn Beg, mermer üzerine lâcivert taşından kakılmış vaziyette olduğunu belirttiği bu ifadesinin ardından, uzunca bir şiir metni kaydeder.

مثنوی

1- بصورت گرچه در زیر زمینم	بمعنی برتر از چرخ برینم
2- چو گردد روضه ما جلوه گاہست	فتد برخفتگان بر سو نگاہست
3- بگو افسوس ازین عمرے کہ فانی است	کہ خواب مرگ عمر جاودانی است
4- برین گل تکیہ می داریم اے دوست	کہ مارا تکیہ بربخشایش اوست

¹² Bkz. Mirza Sengîn Beg, *Seyru'l-Menâzil (Fârisî Metin maa Urdû Terceme)*, (Mrt. Dr. Şerif Hüseyin Kâsimî), Gâlib Enst. Nei Dehli, M.1982.

¹³ Bkz. Mirza Sengîn Beg, *a.g.e.*, s. 81-83.

- 5- مشو نومید زین بخشنده درگاه
- 6- گراز آبه دے را بر فروزد
- 7- دگراشکے از دگر دد جگر تاب
- 8- چو خورشید عنایت تابد از دور
- 9- وجودش از عنایت تاشکیب است
- 10- خداوندا بذات بے مثال
- 11- نخستین آفرینش را طراز است
- 12- بمحراب نیاز پاک دینان
- 13- بحسن شاهدان پاک دامن
- 14- بآن خکے که از خون گشته نمناک
- 15- بآن اشکے که خون صد شهیداست
- 16- به شهبازان صحرای فتوت
- 17- بایمانے که خود کردی کرامت
- 18- گشایر ما بهر صورت که دانی
- 19- هدایت را رفیق راه ما کن
- بخوان لا تقنطو من رحمة الله
- بیک دم پشت جنت را بسوزد
- روانی بفت دوزخ را برد آب
- بمه زرات هستی را دهر نور
- عنایتهای اوبیش از حسیب است
- بمشتاقان خورشید جمالت
- بدرگاهے که بر بر ذره باز است
- بنور طاعت خلوت نشینان
- باشک عاشقان چاک دامن
- بآن خونے که ناحق ریخت بر خاک
- بآن آبه که گردون را کلید است
- به غواصان دریای مروت
- ببر مار بصحرای قیامت
- در نزبت سرای جاودانی
- محمد را شفاعت خواه ما کن

مثنوی دیگر

- 1- ای علم هستی ما با تو هست
- 2- هستی و پابندگی از تست و بس
- 3- بودی درین باغ دل افروزی
- 4- گرچه بمانند بے غیر تو
- 5- بحر باقی تو و باقی سراب
- 6- نیست درین کارگه گیرودار
- 7- روی حمایت بتو آریم و بس
- 8- یارب از آنجاکه کرم آن تست
- 9- بر همه کس باب کرم باز کن
- 10- از همه تست این همه امید و بیم
- نیست بخود هست بتو هر چه هست
- مردگی و زندگی از تست و بس
- باشی و میدان شب ورزنی
- نیست درین عرصه کسے غیر تو
- منکه المبداء ملک المآب
- جز تو کسے کاید از و پیچکار
- چشم عنایت ز تو داریم و بس
- چشم همه بر در احسان تست
- عفود کرم کرده سرافراز کن
- هم توبه بخشای و به بخش اے کریم

مثنوی دیگر

1- خداوندا به نزدیکان درگاه	خداوندا به مشتاقان این راه
2- بنورے کز خلاق در حجاب است	بانعامی که بیرون از حساب است
3- به پاک آن نبی دین پرورانت	بصاحب سرور پیغمبرانت
4- که روز حشر از الطاف بیحد	به بخشا جرم شمس الدین محمد
5- وزان پس از طفیل نور احمد	کرم کن درحق یوسف محمد

Tercümesi:

Mesnevi

- 1- Bedenim yerin altında olmasına rağmen, * Ruhum Arş-ı Âlâ'dadır.
- 2- Türbemiz cilvegâh (cilde/tecellî yeri) olduğunda * Ölüler her tarafı görürler.
- 3- Deki eyvah, bu ömrüm fanidir * Ölüm uykusu ise sonsuz yaşamdır.
- 4- Cennetin gülüne güvenim vardır ey dost * Ki bizim itimadımız onu bahşedenedir.
- 5- Bu dergâhın bahşedeninden ümitsiz olma * "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz"¹⁴ terennüm et.
- 6- Eğer âhımdan Dey ayında rahmeti yağmur gibi yağdırırsa * Bir anda bütün cenneti yakabilir.
- 7- Acı veren içten bir gözyaşı * Yedi cehennemi suyla söndürür.
- 8- Allah'ın inayeti güneş gibi parlar * Yaradılan bütün zerrâta uzaktan nur saçar.
- 9- O kadar inayetlidir ki beklemez * Onun inayetleri hasıblığından (hesap soruculuk) fazladır.
- 10- Ey Allah'ım senin zâtının benzeri yoktur * İhtiyaklılarına güneştir cemâlin.
- 11- Onun ilk yaratması tam bir yaratmadır * Dergâhının her zaman açık olmasına yemin olsun.
- 12- Dindarların pâk niyazlı mihrabına yemin olsun * Halvetnişînlerin ibadetinin nuruna yemin olsun.

¹⁴ Zümer Sûresi 39/53. âyetinden iktibas.

- 13- Erdemli şahitlerin güzelliğine * Elbisesini parçalayan âşıkların göz yaşına yemin olsun.
- 14- O toprak ki kandan ıslandı * O kan ki haksız yere toprağa döküldü.
- 15- O gözyaşı ki yüz şehidin kanıdır * O ah ki cennetin anahtarıdır.
- 16- Gençlik çölünün yiğitlerine * Cömertlik deryasına dalanlara yemin olsun.
- 17- Bana verdiğin imana yemin olsun * Kıyamet çölünün yılanına yemin olsun.
- 18- Bize her sûrette aç * Ebedî eğlence sarayının (cennet) kapısını.
- 19- Hidayet'i bize yol arkadaşı kıl * Muhammed'i şefaatçimiz kıl.

Diğer [ikinci] Mesnevî

- 1- Ey varlığımızın ilmi, mânâ seninledir * Her şeyin varlığı sana bağlıdır.
- 2- Varlık ve süreklilik sadece sendendir * Yaşam ve ölüm sadece sendendir.
- 3- Sen bu gönül açan bağda idin * Gece ve gündüzün sahibi sensin.
- 4- Eğer senden başkası düşünülürse * Bu âlemde senden başkası yoktur.
- 5- Sen sonsuz denizsin geri kalan ise serap * Her mülkün kaynağı sendendir.
- 6- Bu ıstırap kârgâhında yoktur * Senden başka fayda verecek.
- 7- Senin himayene geliyorum bu bana yeter * İnyeti sadece senden istiyorum bu bana yeter.
- 8- Ya Rab, çünkü kerem sendendir * Bütün gözler senin ihsanının kapısındadır.
- 9- Bütün herkese kerem kapısını aç * Af ve kerem bahsettiklerini de üstün kıl.
- 10- Ümit ve korku hepsi senden * Ey Kerîm affetmek ve ihsan etmek de sendendir.

Diğer [üçüncü] Mesnevî

- 1- Ey Allahım, dergâhının yakınlarına * Ey Allahım bu yolun iştiaqlilerine yemin olsun.
- 2- Yaratılanların görmediği nuruna yemin olsun * Hesapsız nimetlerine yemin olsun.
- 3- O pak Nebî ki dinini yaydı * O Peygamberlerin en üstününe yemin olsun.
- 4- Ki mahşer gününün sınırsız lütuflarıyla * Şemsüddin Muhammed'in günahlarını bağışla.

5- Ahmed'in nurundan küçük bir parçayı * Yusuf Muhammed hakkı için ona bağışla.

Seng'in Beg'in yukarıdaki kayıtları mesnevî türündeki şiirlerden oluşmaktadır. Ategeh Han'ın öldürülmüş olması sebebiyle metnin muhtevâsında, dış cephelerdeki âyetlerde olduğu gibi şehitlik konusu dikkat çekmekte, mekânın bir türbe olması bakımından da ölüm, uhrevî hayat, cennet, cehennem, iyilik, ihsan, rahmet ve bağışlanma gibi hususlar öne çıkmaktadır.

Seng'in Beg'den sonra, bu beyitlerden ilginç bir şekilde kimse söz etmez. S. Ahmed Han'ın, Babürlülerin son yıllarında hazırladığı Urduca eserinde türbenin yapısına ve dekorasyonuna ilişkin verdiği mâlûmat çok sınırlıdır.¹⁵ Bu kısıtlı kayıtlara dayanarak yazıların o yıllardaki durumu hakkında bir çıkarımda bulunmak imkânsızdır. Diğer taraftan türbeyi daha detaylı betimleyen, hattâ türbenin dış dekorasyonuna göre içinin çok kötü vaziyette olmasını yadırgayan C. Stephen da bu yazılardan bahsetmez.¹⁶ Stephen çalışmasını 1876'da yayımlamıştır. Dolayısıyla yazıların bu tarihten, yada 1870'lerden biraz daha önce kaybolduğunu söylemek mümkündür.¹⁷

III. Etek Süslemeleri

Seng'in Beg'in yukarıda yer verdiğimiz ifadesinden, kaydettiği beyitlerin, salonun her dört duvarındaki mermerler üzerine lâcivert taşı kakılmak sûretiyle yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifade aynı zamanda yazı panolarının müstakil parçalar hâlinde değil, duvarların bünyesine yerleştirilmiş vaziyette bulunduğu işaret etmektedir. Peki bu kakmalı mermerler duvarların neresindeydi? Yukarıda değindiğimiz gibi, küçük parçalar hâlindeki alçı süsleme kalıntıları, taş hatılların üzerindeki bütün yüzeylerin vaktiyle stüko bezemeli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu bölümlerde yazılı panoların yer alma ihtimali yoktur. Uzun sayılabilecek bu şiirlerin yazılabileceği büyüklükteki mermer levhalar, sadece duvar eteklerine sığabilirdi. Bu nedenle de panolar, duvarların alt kısımlarına yerleştirilmişti.

Üzerine kakma işçiliğinin uygulanacağı ve tek yüzü kullanılacak mermer plakaların çok ince kesilmesi beklenmez. Ayrıca mermerlerin yerleştirilmesinde 2-3 cm'lik çökertme uygulamasına gidilmiş olmalıdır. Muhtemelen, bu çökertme uygulaması, kalınca mermer plaka ve onu raptedecek harç payı da dikkate alınarak, duvar etekleri, süpürgelik silmesinin üzerinden başlamak üzere, 16 cm. geriden örüldü. Bu düzenleme, yığma duvar tekniğinde ciddi bir zayıflık teşkil

¹⁵ S. Ahmed Han, *age.*, Üçüncü Bâb-Fihrist, s. 6 ve Üçüncü Bâb-İmâretler, s. 57.

¹⁶ Stephen, *age.*, s. 66-67.

¹⁷ Nitekim sonraki yüzyılın ilk çeyreğine ait kayıtlarda da bu yazılardan bahsedilmemektedir. Bkz. M. Zafar Hasan (haz.), *List of Muhammadan and Hindu Monuments (Delhi Province)*, Superintendent Government Printing, Calcutta, 1919, C. II, s. 175-176.

edeceğinden, taş konsollarla desteklen taş hatıllar konmak sûretiyle duvarların üst kısımları tahkim edildi. Yerleştirilecek mermer plakaların ardında kalacağından, bu denli muhteşem süslemeleri olan türbede, anılan konsollar da birbirinden farklı olması umursanmadan gelişi güzel kesildi (R. 12-13). Toplam 34 beyitten oluşan metnin çok zarif bir şekilde işlendiğini tahmin ettiğimiz mermer panolar, işte bu muayyen bölümlere yerleştirildi.

İleri sürdüğümüz bu varsayım, duvar eteklerindeki garip uygulamayı artık anlaşılabilir hâle getirmiş görünmektedir. Eğer yazılı panolar duvar eteklerine yerleştirilmiş idiyse (aksini düşünmemiz için şimdilik herhangi bir neden görünmemektedir), tasvir etmeye çalıştığımız bu tablo, türbenin muhteşem süsleme programını tamamlayan en önemli parçasını oluşturmakta; hattâ ortaya, yazıyla bezenmiş sıra dışı bir etek dekorasyonu sermektedir (R. 13-14).

Binaların duvar etekleri genellikle en çok yıpranan bölümlerdir. Hind coğrafyasındaki tarihî yapılarda bu durum genellikle tahribat boyutlarındadır. Babürlülerin, bilhassa erken döneme ait siva ve stüko dekorasyonlu yapılarının pek çoğunda bugün etek süslemesine dair hemen hiçbir iz bulunmaz. Duvarların alt kısımlarındaki sıvalar ya tamamen yenilenmiş yada taş-tuğla örgü bütünüyle ortaya çıkmış vaziyettedir. Bununla birlikte, aslını muhafaza eden az sayıdaki örnek ile bazı yapılardaki irili ufaklı bakıyyeler, Babürlü yapılarında duvar eteklerini süslemeye ne denli itina gösterildiğini ortaya koymakta ve etek dekorasyonlarında tercih edilen bezeme dağarcığını belli ölçüde yansıtmaktadır.

Erken dönem (16. yüzyıl) yapılarında, dış cephe etekleri genellikle sade tutulmuştur. Hattâ sıvalı yapıların dış cephelerinde çoğu kere farklı bir düzenlemeye gidilmeden duvarların alt kısımları sıvanmakla yetinilmiştir. Sıvalı yapıların iç mekânlarında ise stüko malzemeye dayalı etek süslemelerinin tercih edildiği görülmektedir. Taş kaplamalı yapılarda etek kısmının, bazen sadece yatay bir kornişle vurgulanması yeterli görülmüştür. Efservâlâ Türbesi dış cepheleri ile Berber Türbesi'nin hem dış cepheleri hem de salonundaki uygulamalar buna örnek teşkil eder (R. 15-16). Hümayun'un, Şir Mendal olarak bilinen cihannümasında dış cephe etekleri, siyah mermer bordürün kuşattığı kırmızı taşlarla kaplanarak oymalı sütüncelerle tezyin edilmiş; üst katta ise kakmalı panolara yer verilmişti (R. 17). Hümayun'un türbesinde ise, etek kaplaması olarak daha çok mermer tercih edilmiştir (R. 18). Dış cephelerdeki mermer kaplamaları kırmızı taş bordürler kuşatırken, merkezî salonun eteklerinde, sütünceler de dâhil olmak üzere sadece ak mermer malzeme kullanılmıştır. Fetihpur Sikri'deki Mescid-i Cuma'ya açılan Bülend Dervâze'nin (zeminden yüksekliği 54 m.) geometrik düzenli mermer kakmalarla bezenmiş devasa etek panoları (R. 19), erken dönemin dikkat çekici örneklerindendir. Mevlâna Cemâli Türbesi iç mekân eteklerindeki geometrik düzen gösteren bezeme kalıntıları (R. 20), bölgedeki nâdir sırlı etek dekorasyonu uygulamalarındandır. Mirza Muzaffer Hüseyin Türbesi'nin çevre salonlarındaki -

biri oldukça iyi korunmuş- geometrik desenli stüko etek bezemeleri (R. 21), günümüze ulaşan önemli örneklerdendir. 17. yüzyılın hemen başlarına tarihlenen bu sonuncu yapı ve 16. yüzyılın son üç çeyreğine tarihlenen mezkûr yapılarda karşımıza çıkan dikkat çekici etek dekorasyonları, Babürlülerle birlikte duvar eteklerine ayrı bir ihtimam gösterilmeye başlandığını ortaya koymaktadır. Nitekim duvar etekleri, daha önce ne Lodi dönemi ne de Türk dönemi yapılarında bu ölçüde süslenmişti. Örneğin, oldukça temiz bir kırmızı taş ve ak mermer işçiliği gösteren Gıyasüddin Tuğluk Türbesi'nin (1325) cephelerinde ve salonunda duvar eteklerine ayırt edici hiç bir dekoratif unsur eklenmemiştir (R. 22). Bununla birlikte, Babürlülerin ilk dönemindeki bazı yapılarda da görüldüğü üzere, yerel gelenekler içinde eteklik süslemesi olarak oyma işçiliğine dayalı iri çiçek uygulaması bulunuyordu (R. 23).

Ategeh Han Türbesi'nin geometrik düzenli kakmalarına, erken tarihli en yakın örnek, daha önce de değindiğimiz Kale-i Köhne'deki camiin zengin kakma işçiliğidir. Buradaki dekorasyon tarzı genel olarak Ategeh Han türbesine referans teşkil etmiş olmalıdır. Ancak onun kakmaları duvar eteklerinde yoğunlaşmaz ve asıl girişin iki yanındaki sade panolar hariç, eteklik düzenlemesine ilişkin belirgin bir vurgu yoktur (R. 24). Bu bakımdan Ategeh Han Türbesi'nin dış cephe eteklerindeki geometrik kakmalı panolar, bu tarz etek dekorasyonlarının Babürlü mimarîsindeki gelişmiş en erken örneklerindendir. Bu gelişmişlik, malzeme, işçilik ve desen uyumuna bağlı olduğu kadar, eteklik düzenlemesinin duvar yüksekliğine olan nisbetinden ileri gelmektedir. Kakma işçiliği, 17. yüzyılın başlarından itibaren Babürlü mimarî dekorasyonunun en gözde unsuru olmuştur. Ekber'in türbesiyle (R. 25) birlikte bu tarzın hanedan çevrelerinde çok benimsendiği, ardından İtimâdüddeve Türbesi (R. 27-28) ve Cihangir Türbesi'nden Tac Mahâl'e (R. 29) uzanan süreçte giderek yaygınlaştığı ve geliştiği görülmektedir. Diğer taraftan, aynı yüzyılın ortalarına kadar, sedefkârî ve perçinkârî tarzında ince bir ihtimam gerektiren değerli-yarı değerli taş kakma işçiliği ile, aynı hassasiyetle işlenmiş alçak kabartma tarzındaki rölyef işçiliği, natüralist karakterli kompozisyonlarıyla mimarî dekorasyonun en seçkin ve zarif bezeme biçimi olarak gelişmesini tamamlamıştı. Bu dönemde, lâhid ve şâhidelerin yazıları da benzer bir hassas kakma işçiliğiyle işlenir olmuştu. Bu zengin taş-mermer işçiliğinin gelişmesiyle birlikte duvar eteklerine daha fazla özen gösterilmiş; etek dekorasyonları, süsleme programlarının vazgeçilmez öğelerinden olmuştur. Stüko etek dekorasyonları ise özellikle iç mekânlarda daha düşük maliyetli bir tercih olarak varlığını sürdürmüştür (R. 26 ve 30).

Sonuç

Ategeh Han Türbesi gibi 16. yüzyıl yapılarında, duvar eteklerine uygulanacak dekoratif özelliklerin standartları büyük ölçüde belirlenmiş görülmektedir.

Dış cephe ve iç mekân süslemeleriyle göz alıcı örnekler olan Ekber Türbesi, İtimâdüddeve Türbesi, Cihangir Türbesi ve Tac Mahâl gibi 17. yüzyıl türbelerinin yanı sıra, Agra ve Delhi'deki saray yapıları, Babürlü mimarî dekorasyonunda etek süslemelerinin, taş ve mermer malzemenin kullanıldığı kakma ve kabartma işçiliğine dayalı bir gelişime sergilediğini göstermektedir. Bunlar, geometrik düzenli kakmalardan bitkisel motifli rölyeflere ve zarif bordür takımlarının veya zikzakların kuşattığı sade mermer panolara kadar zengin bir çeşitlilik gösterir.

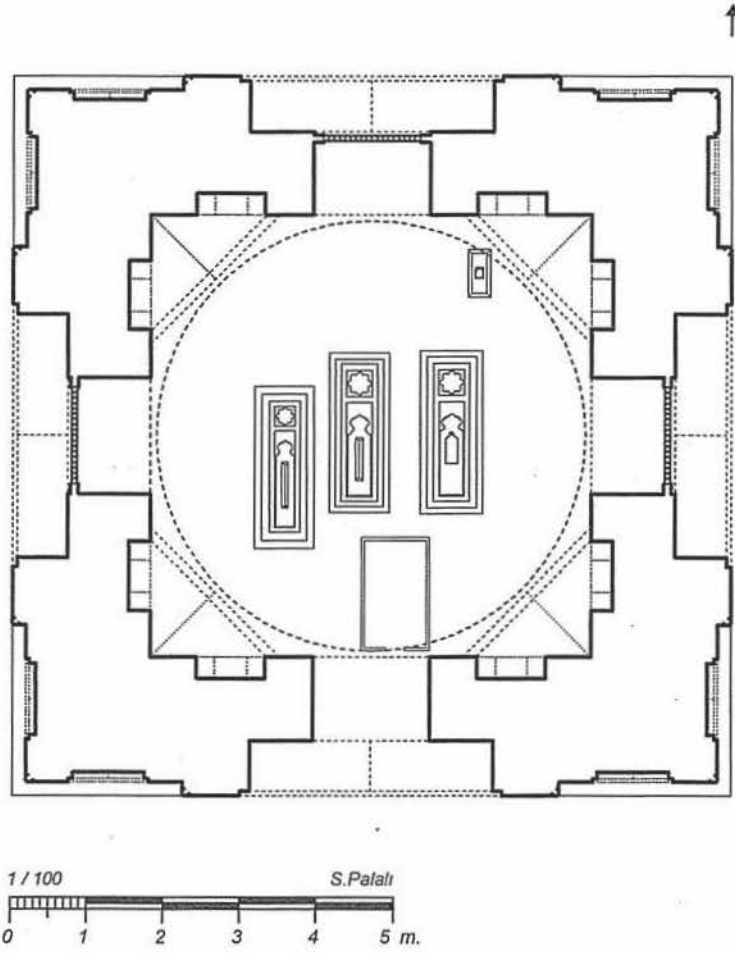
Mimarî dekorasyonun bu zenginliğine karşın, duvar eteklerinde süsleme motifi olarak yazı pek tercih edilmemiştir. Dolayısıyla Ategeh Han Türbesi'nin iç mekân eteklerindeki günümüze ulaşamayan mermer panolar, yazının bezeme motifi olduğu bir kakma işçiliği göstermesi bakımından erken bir örnek; bu yazılı panoların tezyinî bir eteklilik olarak kullanılması açısından ise en azından bölge için üniktür. Şunu belirtmek gerekir ki, türbenin sadece kakma işçiliği değil, gerek iç gerekse dış duvarlarındaki bu zengin ve nisbetli etek süsleme konsepti, Babürlü mimarîsindeki etek dekorasyonlarının gelişmesinde ilham kaynağı olmuş görünmektedir.

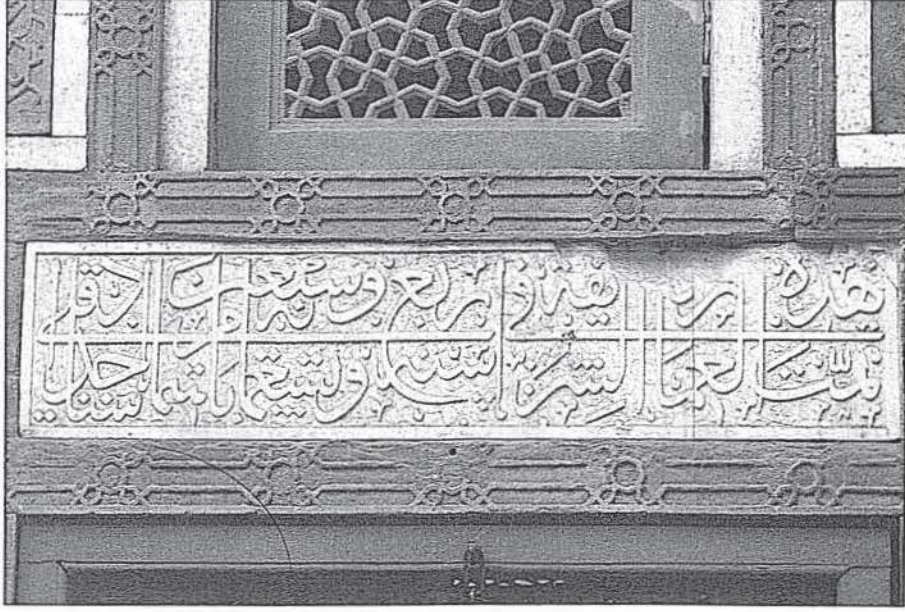
KAYNAKÇA

- Babur, *Baburnâme: Babur'un Hâtıratı*, (haz. Reşit Rahmeti Arat), Kültür Bakanlığı Yay., (Birinci baskı, 1970), Ankara, 2000.
- Beale, Thomas William. *An Oriental Biographical Dictionary*, (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskı, haz. H.G. Keene), W.H. Allen & Co. London, 1894.
- Ferishta, Mahomed Kasim. *History of the Rise of the Mahomedan Power in India (Tarikh-i Ferishta)*, (John Briggs'in İngilizce tercümesi), c. II, (Birinci baskı, 1829), Munshiram Manoharlal Pub., New Delhi, 1981.
- Han, Seyyid Ahmed. *Âsâr-ı Sanâid*, Matba'ı Sultânî, Kale-i Muallâ, H.1270/M.1854.
- Hasan, Maulvi Zafar. (haz.) *List of Muhammadan and Hindu Monuments (Delhi Province)*, Cild: I, II, III, IV, Superintendent Government Printing, Calcutta, 1916, 1919, 1922, 1922.
- Michell, George. *Mughal Style: The Art and Architecture of Islamic India*, India Book House, Mumbai, 2007.
- Mirza Sengin Beg, *Seyru'l-Menâzil [Fârisî Metin maa Urdû Terceme]*, (Mrt. Dr. Şerîf Hüseyin Kâsimî), Gâlib Enst. Neî Dehlî, M.1982.
- Nawwâb Samsâmuddaula Shah Nawwaz Khan and Abdul Hayy, *The Maathir-ul-Umara, I-II* (H. Beveridge'in İngilizce tercümesi), (Birinci baskı, 1941-1952), The Asiatic Society, Kolkata, 2003.
- Palalı, Seyfullah. *Delhi'deki Babürlü Türbeleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dan. Prof. Dr. Hakkı Önkâl, DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2012.
- Qandhari, Muhammad Arif. *Tarikh-i Akbari*, (Giriş ve notlarla İngilizceye çev. Tasneem Ahmad), Pragati Pub., Delhi, 1993.
- Stephen, Carr. *The Archaeology of Monumental Remains of Delhi*, (Birinci baskı, 1876), Aryan Books, New Delhi, 2002.

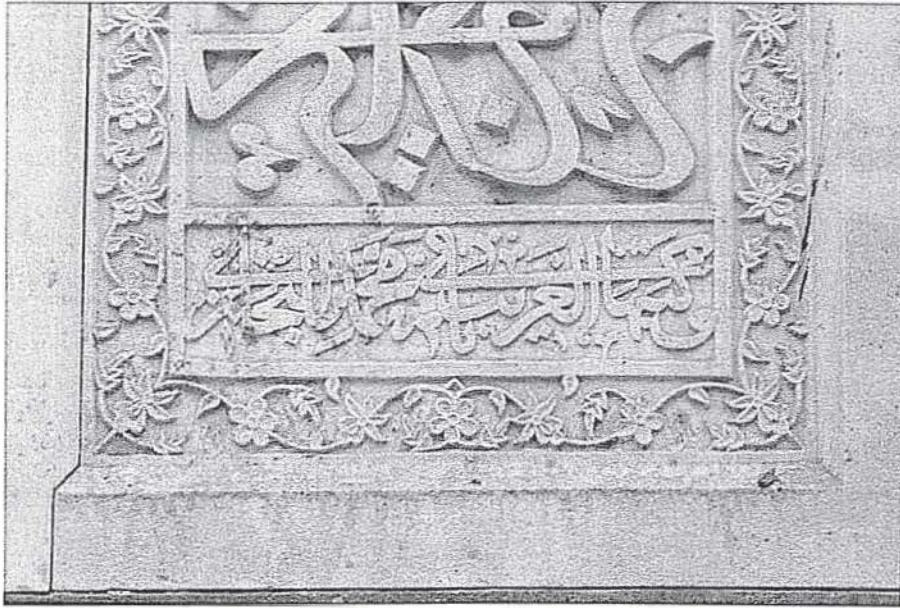
ŞEKİL VE RESİMLER

Şekil 1: Ategeh Han Türbesi Planı.

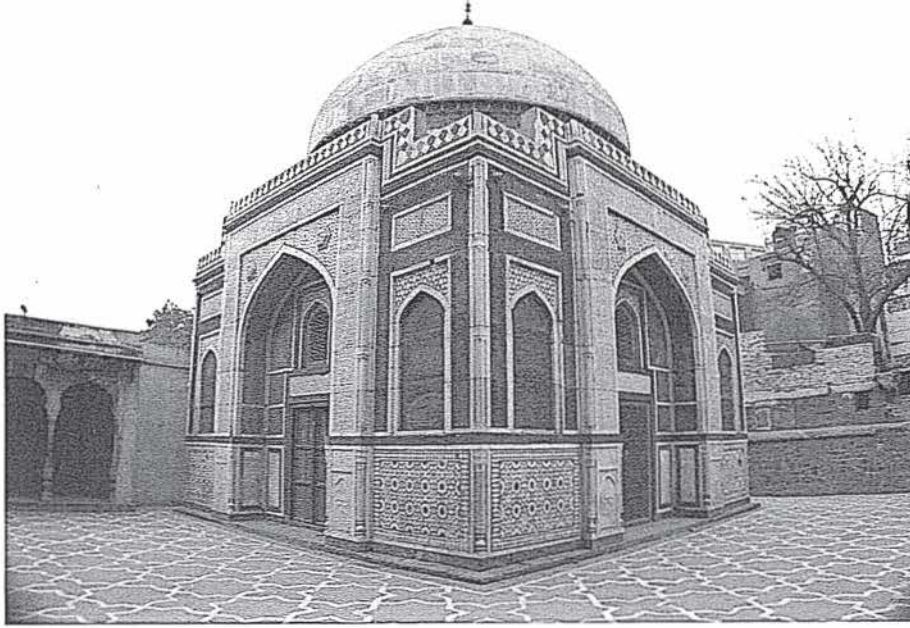

Resim 1: Ategeh Han Türbesi, İnşâ Kitâbesi.

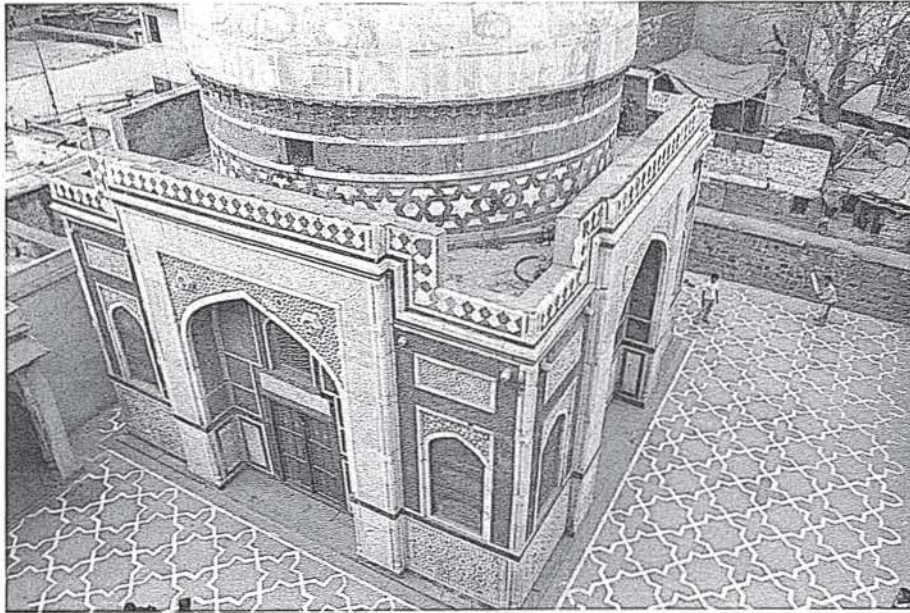

Resim 2: Ategeh Han Türbesi, Sanatçı İmzası.

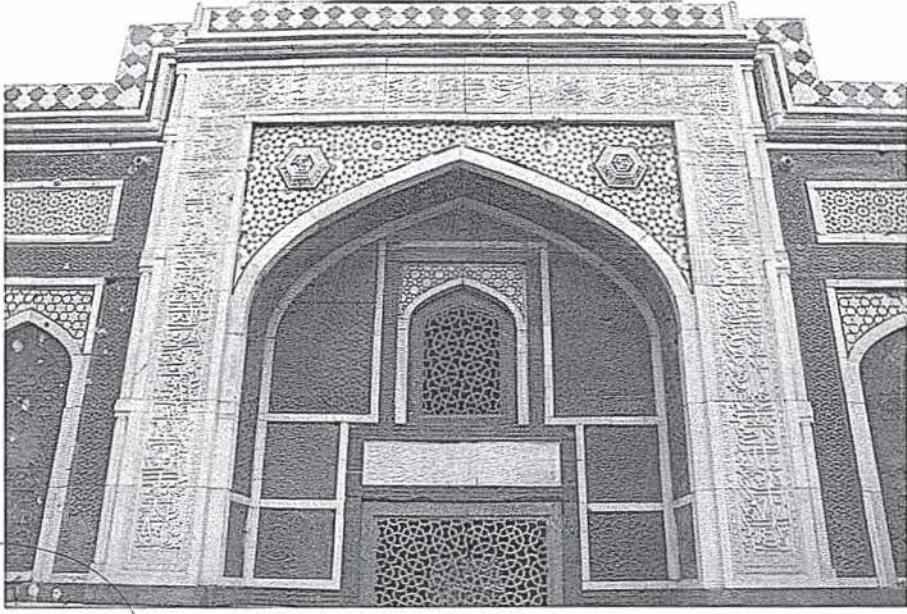

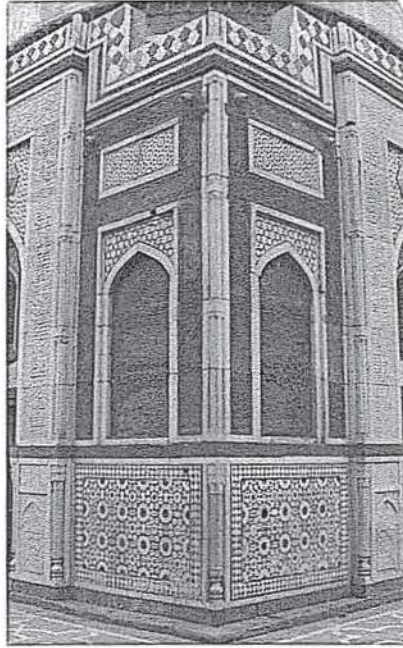
Resim 3: Ategeh Han Türbesi, Genel Görünüş.

Resim 4: Ategeh Han Türbesi, Üstten Görünüş.

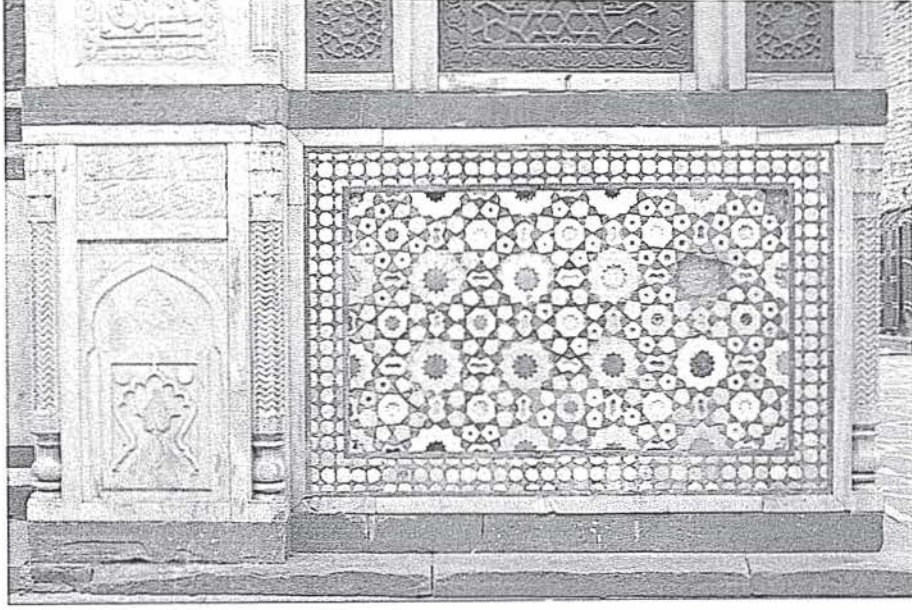

Resim 5: Ategeh Han Türbesi, Taçkapı Süslemeleri.

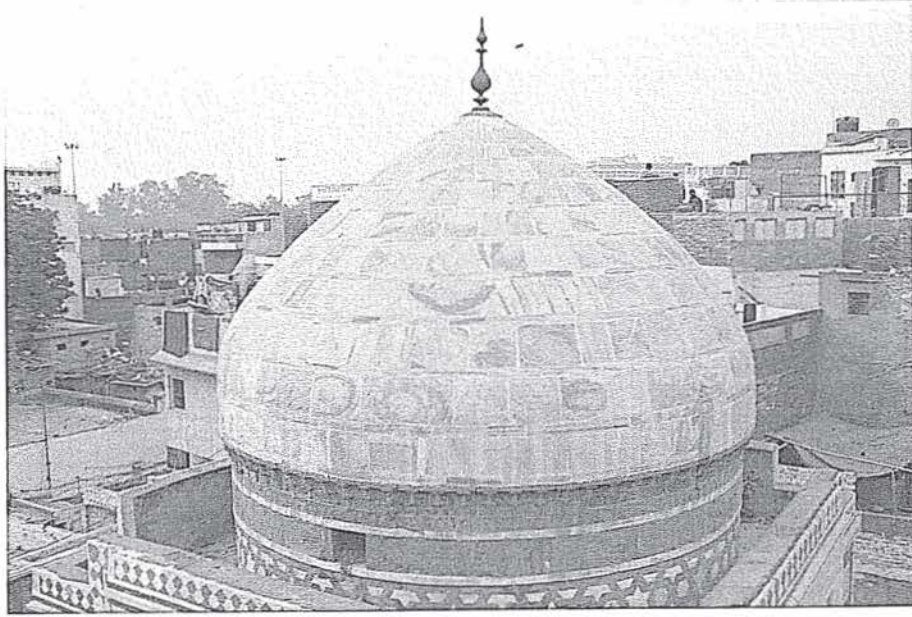

Resim 6: Ategeh Han Türbesi, Cephe Süslemeleri.

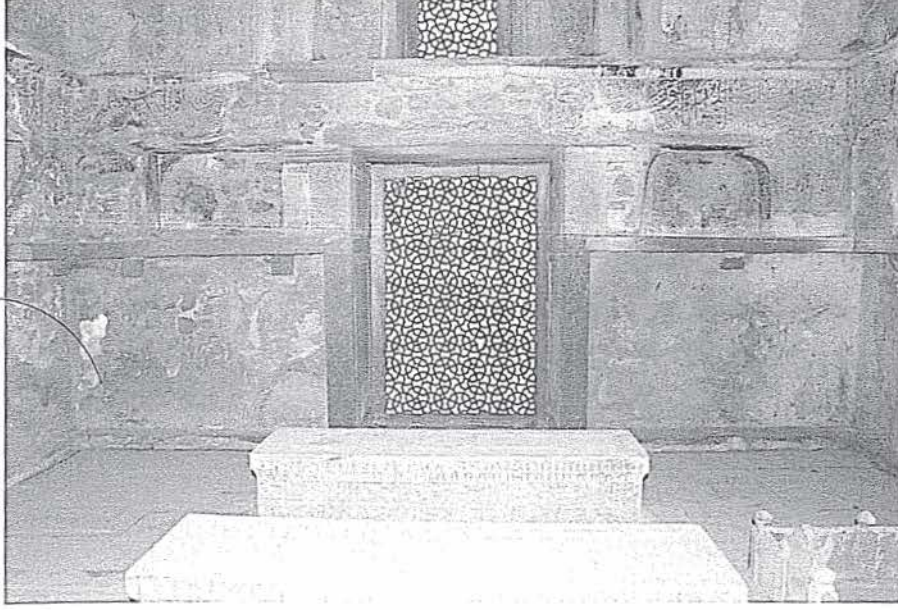

Resim 7: Ategeh Han Türbesi, Cephe Eteklerindeki Kakmalı Panolardan Bir Örnek.

Resim 8: Ategeh Han Türbesi, Dış Kubbe ve Kasmağı.

Resim 9: Ategeh Han Türbesi, Salondan Genel Görünüş.

Resim 10: Ategeh Han Türbesi, Salonun Üst Strüktürü.

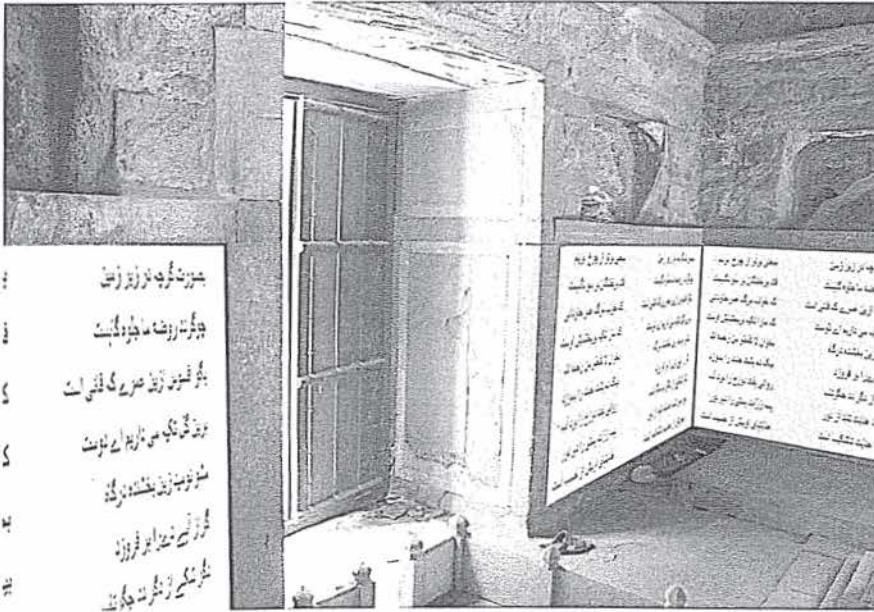
Resim 11: Ategeh Han Türbesi, İç Kubbedeki Bezeme Kalıntıları.

Resim 12: Ategeh Han Türbesi, İç Mekân Eteklerinden Detay.

Resim 13: Ategeh Han Türbesi, Salondaki Etek Düzenlemesi (Mevcut durum). (Renkli resim için bkz. <http://web.deu.edu.tr/ilahiyat/>)

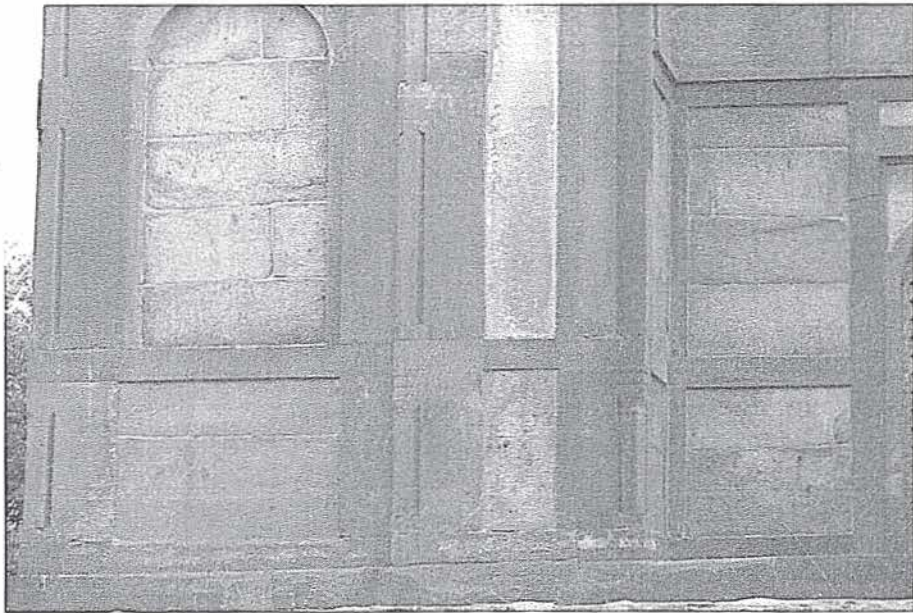

Resim 14: Ategeh Han Türbesi, Salondaki Etek Düzenlemesi (Restitüsyon). (Renkli resim için bkz. <http://web.deu.edu.tr/ilahiyat/>)

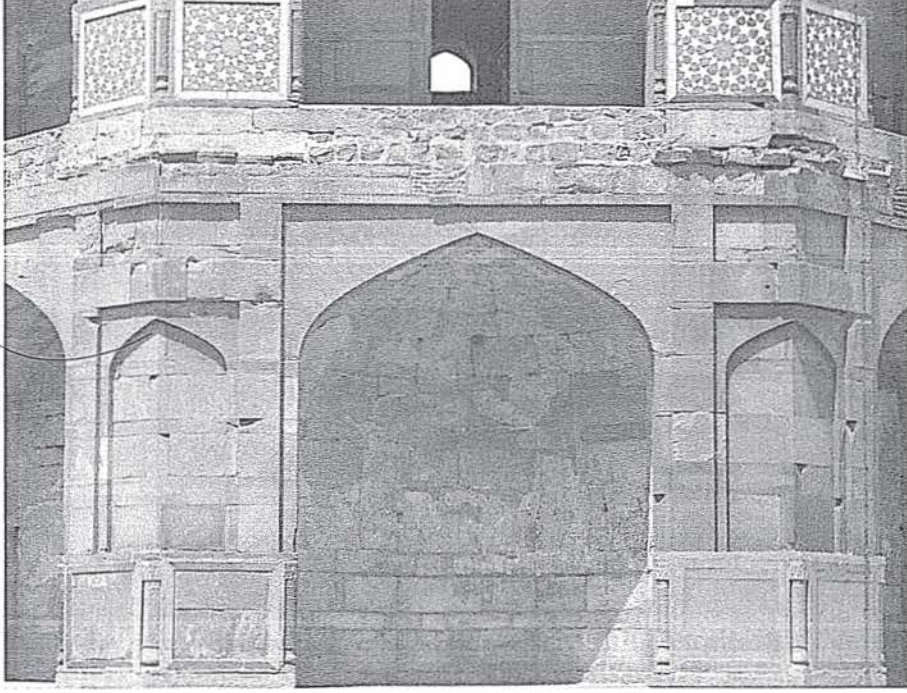

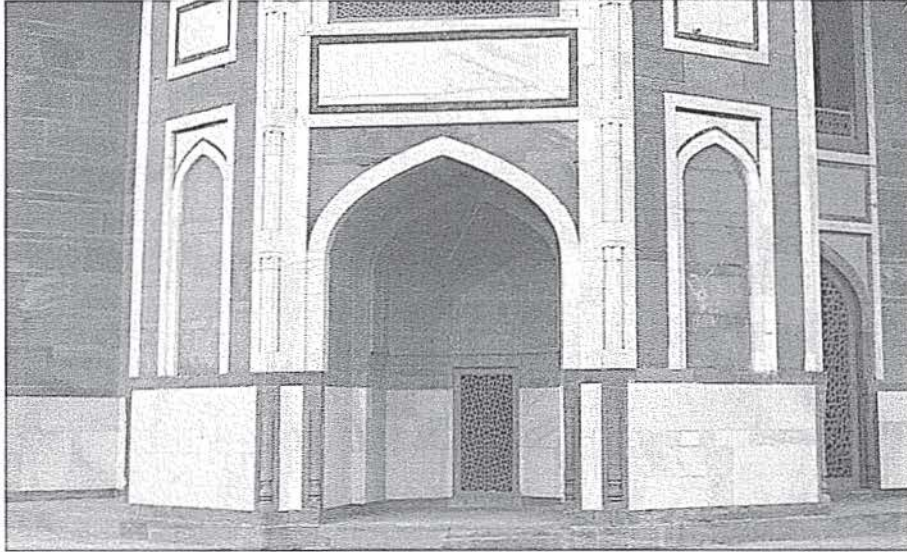
Resim 15: Efservâlâ Türbesi (Delhi), Etek Düzenlemesi.

Resim 16: Berber Türbesi (Delhi), Etek Düzenlemesi.

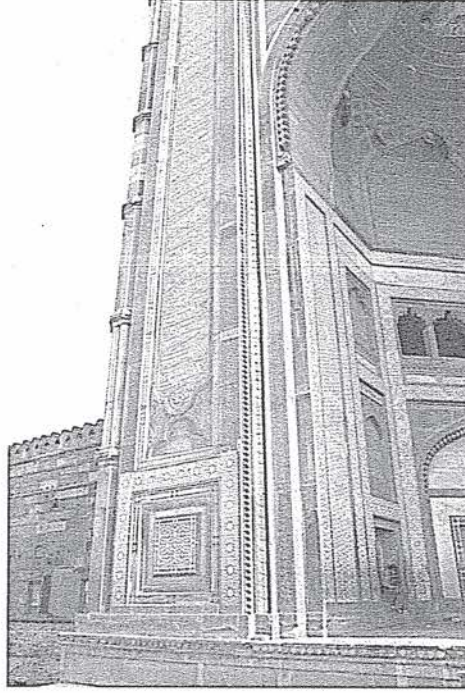

Resim 17: Kale-i Köhne'deki (Delhi) Cihannüma Yapısının Etek Dekorasyonu.

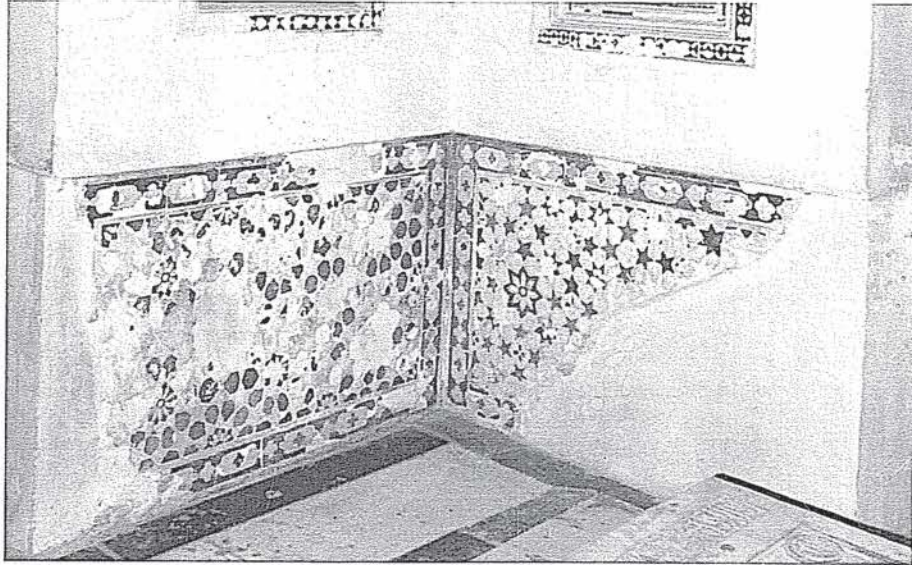

Resim 18: Hümayun Türbesi (Delhi), Etek Dekorasyonu.

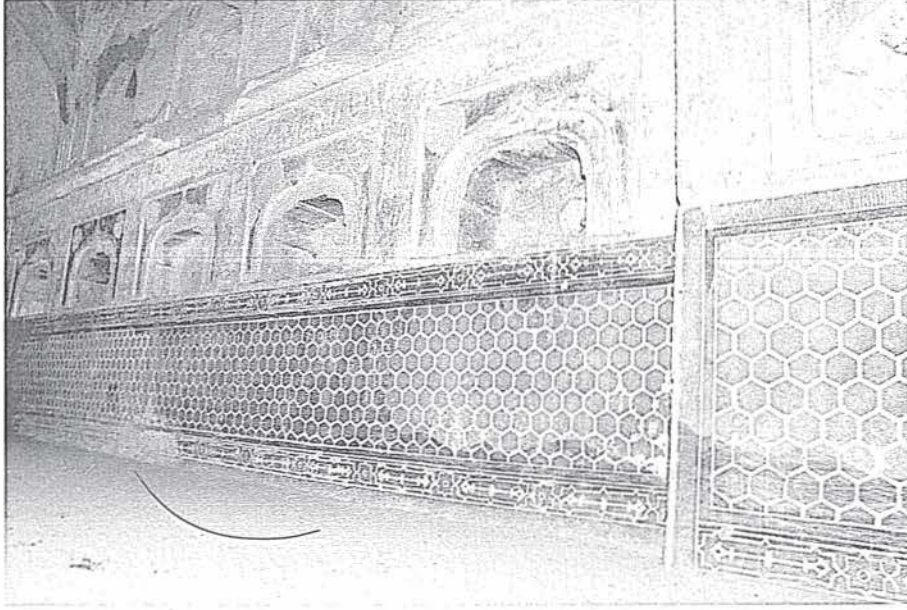

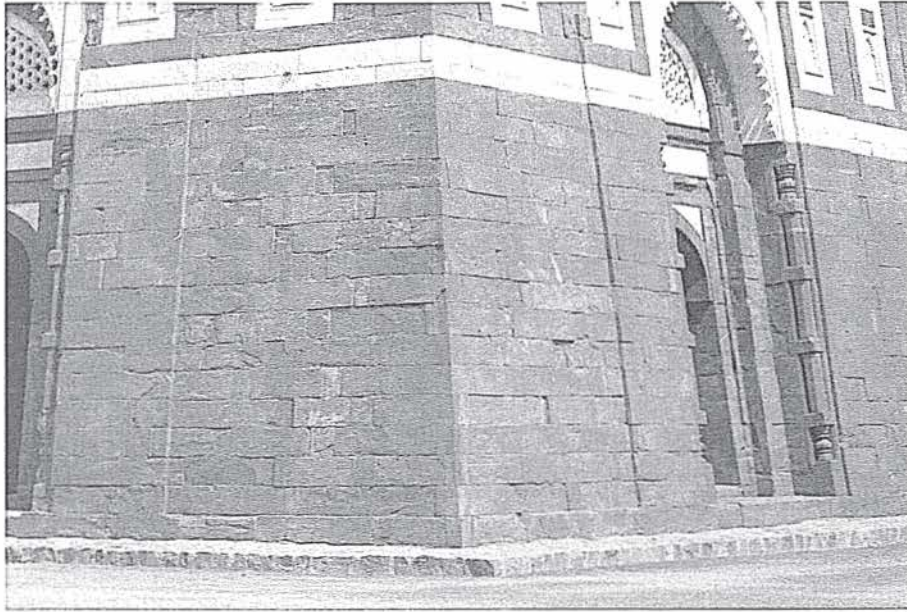
Resim 19: Bülend Dervâze (Fetihpur Sikri), Etek Dekorasyonu.

Resim 20: Mevlânâ Cemâlî Türbesi (Delhi), Etek Süslemesi.

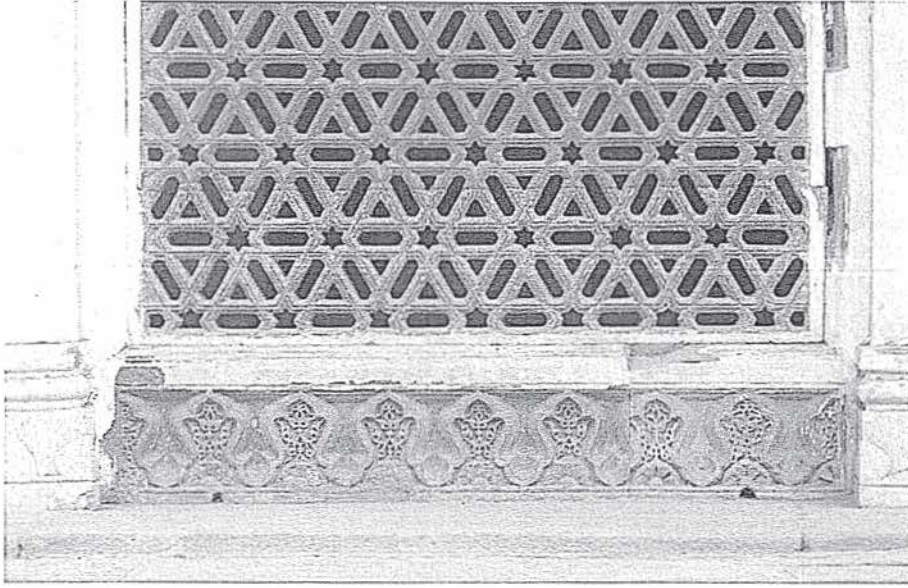

Resim 21: Mirza Muzaffer Hüseyin Türbesi (Delhi), Etek Süslemesi.

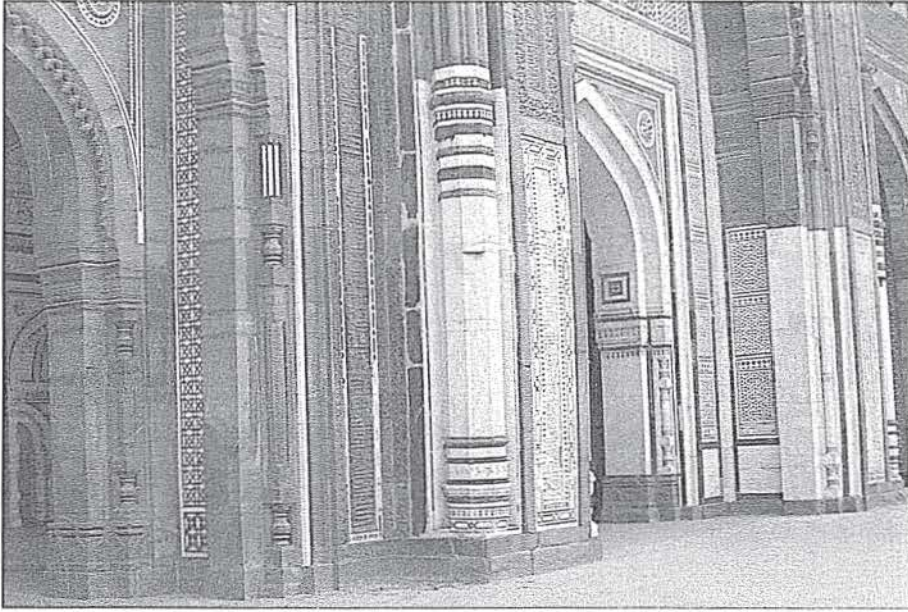

Resim 22: Gıyasüddin Tuğluk Türbesi (Delhi).

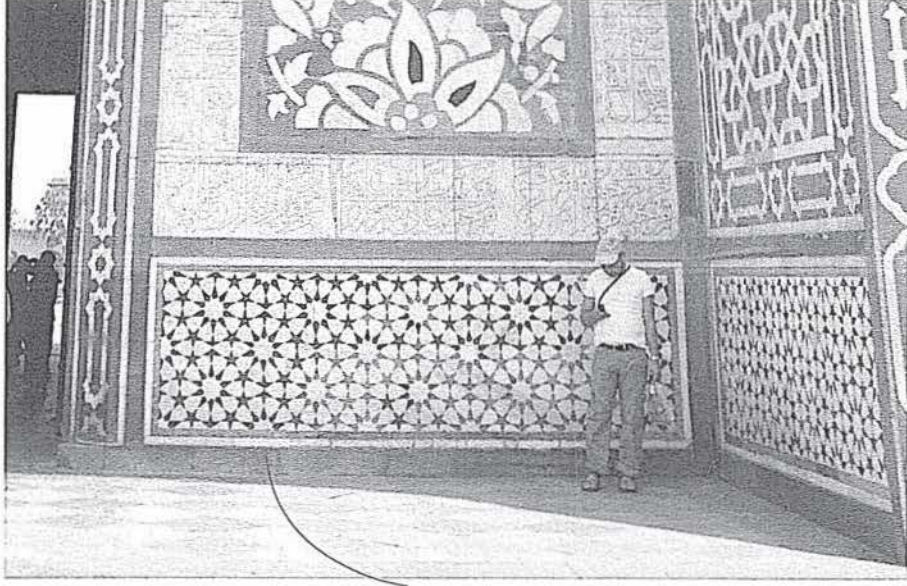

Resim 23: İmam Zâmin Türbesi (Delhi), Etek Süslemesi.

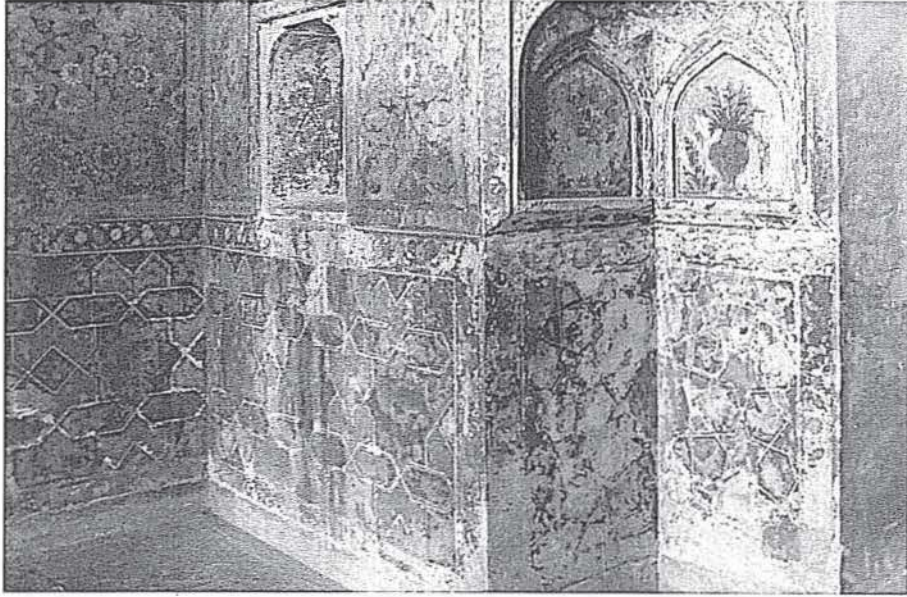

Resim 24: Kale-i Köhne Camii (Delhi), Ana Girişteki Taş-Mermer Dekorasyon.

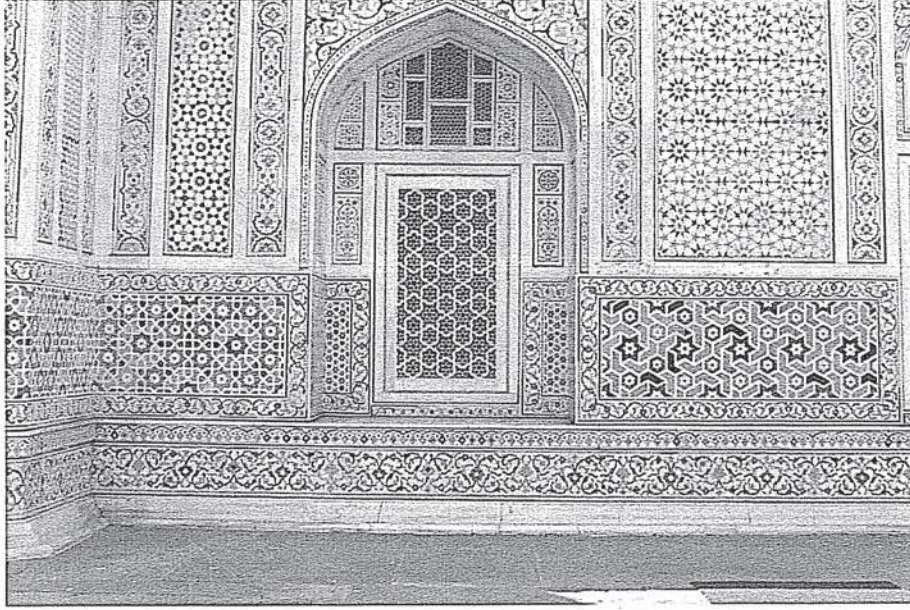

Resim 25: Ekber Türbesi (Skandra), Çarbağ Taçkapısındaki Etek Dekorasyonu.

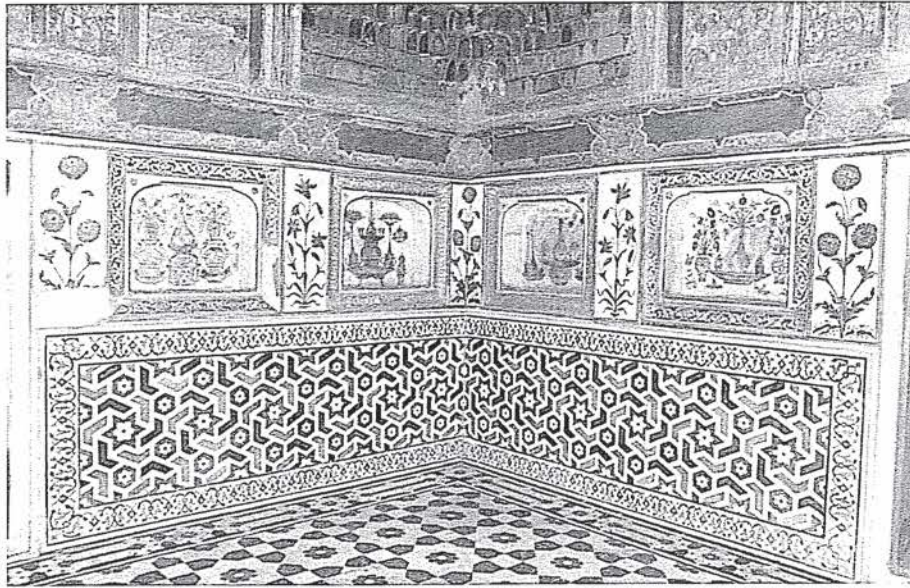

Resim 26: Ekber Türbesi (Skandra), Mezar Odası Giriş Salonundaki Etek Dekorasyonu.

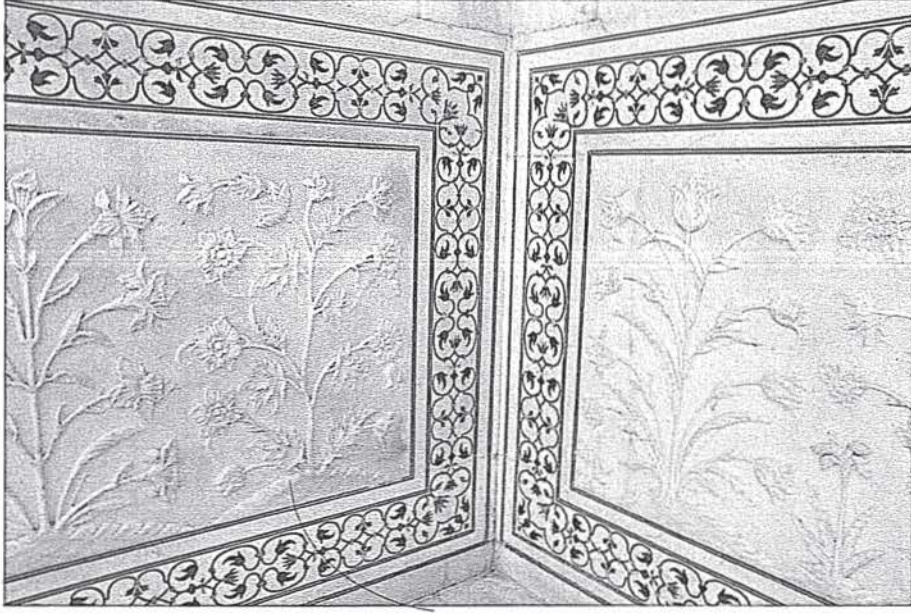

Resim 27: İtimadüddeve Türbesi (Agra), Dış Cephe Etek Dekorasyonu.

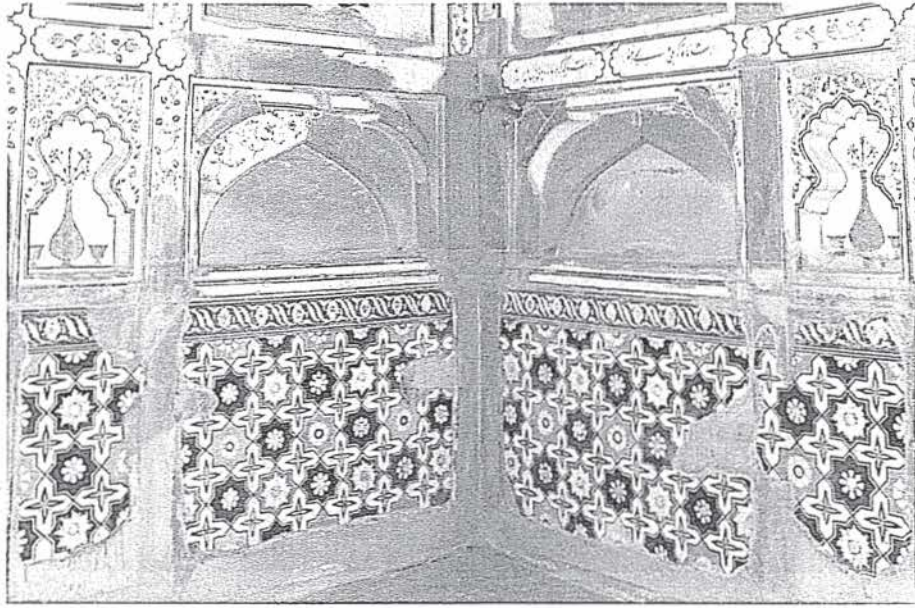

Resim 28: İtimadüddeve Türbesi (Agra), Merkezî Salondaki Etek Dekorasyonu.

Resim 29: Tac Mahal (Agra), Taçkapıdaki Etek Dekorasyonu.

Resim 30: Nisar Begim Türbesi (Allahâbâd), Salondaki Etek Dekorasyonu